

Bronastodobna lončenina iz Turjeve jame v dolini Nadiže

Martina KNAVS in Miha MLINAR

Izvleček

Prispevek obravnava bronastodobno keramično gradivo z najdišča Turjeva jama v dolini reke Nadiže. Odlomke lončenine, nabrane po jamski površini, je Tolminskemu muzeju daroval Aleksander Lavrenčič.

Lončenino smo primerjali tako z gradivom bližnjih bronastodobnih najdišč kot tudi s keramičnim materialom iz oddaljenega Olorisa pri Dolnjem Lakošu in pri tem ugotovili številne oblikovne in tipološke podobnosti. Gradivo iz Turjeve jame umeščamo v čas med 14. in 11. st. pr. n. št.

Ključne besede: Turjeva jama, bronasta doba, lončenina

Abstract

The article discusses the Bronze Age pottery material from the site of Turjeva jama (= Turjeva Cave) in the Nadiža River valley. The pottery fragments collected on the ground surface of the cave were donated to the museum in Tolmin by Aleksander Lavrenčič.

The pottery was compared both with the material from nearby Bronze Age sites, as well as that from the distant site of Oloris near Dolnji Lakoš, and numerous similarities in type and form were noted. The material from Turjeva jama can be assigned to the period between the 14th and 11th centuries BC.

Keywords: Turjeva jama, Bronze Age, pottery

Previsi in jame hranijo mnoge dokaze o stalnem ali začasnem bivanju ljudi v različnih arheoloških obdobjih. V Nadiških dolinah je takih najdišč kar nekaj. Omenimo le nekatera: Velika jama, Ciondar des Paganis in Šoštarjeva jama na italijanski strani ter Turjeva jama pri Robiču (imenovana tudi Kovačeva, Pelerinčeva oz. v italijanski terminologiji Grotta di S. Ilario) v gornjem toku reke Nadiže (*sl. 1*).¹ Slednja je tema našega prispevka.

Jama se nahaja na desnem bregu reke Nadiže, v neposredni bližini vasi Robič. Severno od nje se nad rečnim okljukom dviga dobro naravno zavarovan plato s cerkvico sv. Volarja, s katerega izvi-

rajo posamezne prazgodovinske najdbe.² Gradišče je že od bronaste dobe nadziralo komunikacijo, ki je potekala iz furlanske nižine po dolini Nadiže proti Posočju (*sl. 2*). Levo stran reke je, neposredno nad naseljem Robič, obvladovalo drugo gradišče na griču Der.³ Omenjeni naselbini sta v celoti nadzirali pretok ljudi in blaga po dolini.

V Turjevi jami sta že ob koncu 19. stoletja iskopavali ekipi Carla Marchesettija in speleološko-hidrološkega društva iz Vidma.⁴ Novejše odkritje sega v leto 1992, ko so v jami z iskalcem kovin odkrili depo bronastih predmetov. Našli so dve bodali, odlomek sekire, osem odlomkov srpov in dele surovcev.⁵

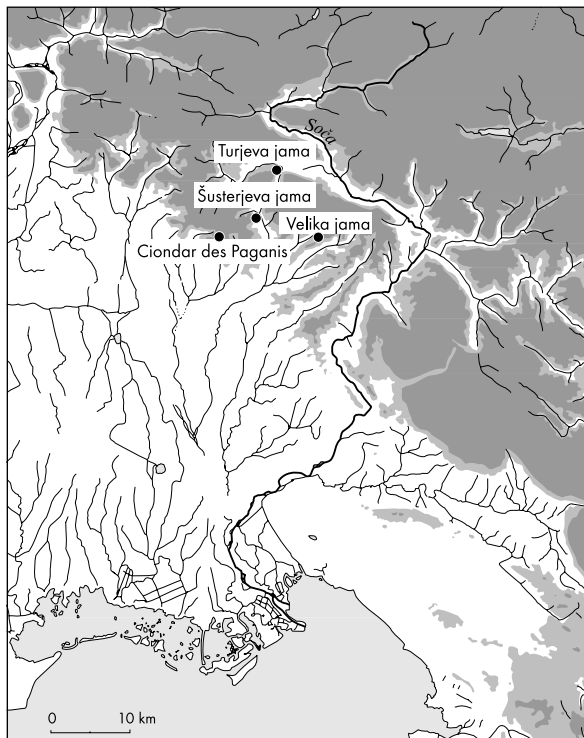
¹ Bressan 1989, 519-523.

² Marchesetti 1893, 319; Bratina 1997, 196.

³ Marchesetti 1893, 319; id. 1903, 89. Po Marchesettijevih predvidevanjih naj bi bilo najdišče poseljeno tudi v bronasti dobi, za kar pa nimamo nobenih materialnih dokazov.

⁴ Marchesetti 1890, 32; Bressan 1988-1989, 520. Odkrita je bila bronastodobna lončenina in bronasta igla. Material hranita Museo Friulano di Storia Naturale di Udine (Italija), delno pa Civici Musei di Trieste (Italija).

⁵ Čerče, Šinkovec 1995, 221; Teržan 1996, 243-257; o srpih gl. Pavlin 2001. Zaklad sestavljajo tri ločene skupine predmetov:

Sl. 1: Lokacija Turjeve jame in bližnjih jamskih najdišč.
Fig. 1: The location of Turjeva jama and nearby cave sites.

Sl. 2: Pogled na gradišče sv. Volarja nad Robičem (fototeka TM).
Fig. 2: View of the hillfort of St. Volar above Robič.

bronasti srpi, bronasti ingoti ali surovci in plavutasta sekira. Depo je pomemben zaradi lege ob prazgodovinski poti, ki je Furlansko nižino povezovala s Posočjem. Glede na raznolikost je težko ugotoviti, kdo in zakaj je najdbe na tem mestu odložil. V sestavi depoja je zaznavna moška in ženska komponenta. Moško predstavlja del bronaste plavutaste sekire, kar poudarja bojevnikiški karakter. Srpe lahko razlagamo kot rokodelski aspekt ženske. Težje opredeljiva je vloga izgubljenih surovcev ali ingotov, ki nakazujejo možnost metalurške ali kultne dejavnosti.

⁶ Po nepreverjenih informacijah nekateri domačini še hranijo najdbe iz jame, med drugim tudi posamezne bronaste predmete.

⁷ Ob tem velja zahvala najditelju za prinesene predmete in posredovane ustne podatke. Najdbe so v Tolminskem muzeju inventarizirane od inv. št. TM 305 do inv. št. TM 353 in od inv. št. TM 359-360. Neinventariziranih je ostalo 11.255 g različnih keramičnih odlomkov, ki jih prav tako hrani muzej.

⁸ Danes Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Nova Gorica.

⁹ Analizo živalskih kosti iz Turjeve jame je opravil J. Dirjec (Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU), za kar se mu na tem mestu najlepše zahvaljujemo. 18 večjih odlomkov kosti in en zob pripadajo trem živalskim vrstam. Največ (8) jih pripada drobnici (Ovis s. Capra). Dva odlomka sta jelenova (*Cervus elaphus*), eden pripada svinji (*Sus scrofa*), odlomek lobanje pa manjši vrsti ptiča. Na dveh odlomkih so vidni sledovi uporabe kosti v namene priprave hrane (sledí rezanja). Proksimalni del ulne drobnice kaže sledi zverskih ugrizov (pes). Odlomek jelenovega roga pa so obgrizli mali sesalci. Trije odlomki kosti pripadajo mladim živalim.

Jama in arheološki zakladi znotraj nje so vseskozi privabljali tudi domačine iz bližnjih vasi Robič, Kred, Borjana in Staro selo.⁶ Keramične odlomke je tako po površini v jami pred leti nabral in shranil tudi Aleksander Lavrenčič s Kreda 62 ter jih leta 1999 podaril Tolminskemu muzeju.⁷

Jamo so na predlog Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Nova Gorica⁸ leta 1997 zaprli s kovinskimi rešetkami in tako preprečili nadaljnje nestrokovne posege v arheološko dediščino (sl. 3).

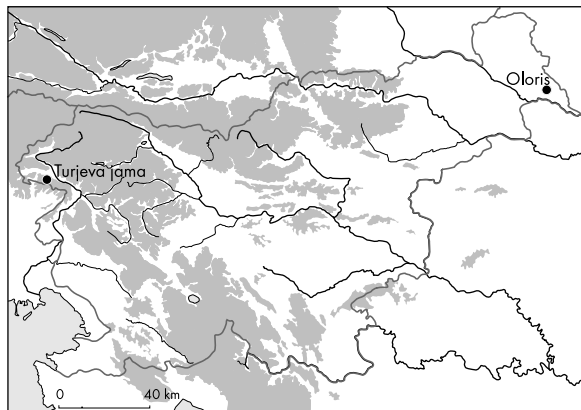

Sl. 3: Vhod v Turjevo jama (fototeka TM).
Fig. 3: The entrance to Turjeva jama.

TIPOLOGIJA KERAMIČNEGA GRADIVA

V prispevku obravnavamo keramične najdbe, ki jih je Tolminskemu muzeju leta 1999 podaril g. Lavrenčič. Gradivo vsebuje odlomke ustij, ročajev in dna lončenih posod ter keramični vijček. Med najdbami so tudi živalske kosti.⁹

Keramika iz Turjeve jame je neenotno žgana. Glina za izdelavo posodja je grobo zrnata ter vsebuje veliko organskih in anorganskih primesi. Površina posod je večinoma zglijena. Barva zunanje in notranje površine se razlikuje glede na način žganja in niha od svetlorjave do temnosive. Na zunanji

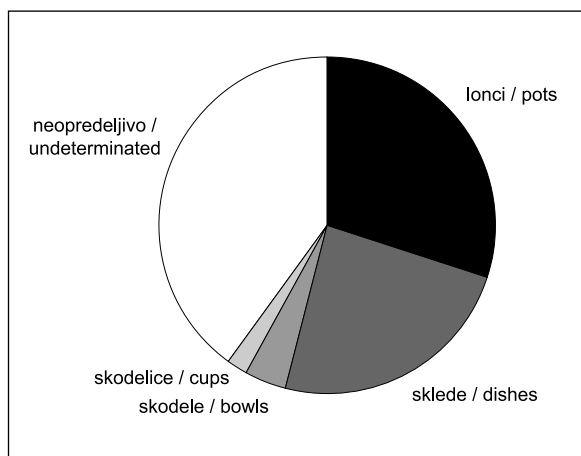
Sl. 4: Lokacija Olorisa in Turjeve jame.

Fig. 4: The positions of Oloris and Turjeva jama.

površini so vidne temnejše lise, ki so verjetna posledica uporabe posode nad ognjem.

Za izdelavo oblikovne slike keramičnega gradiva iz Turjeve jame smo se naslonili na tipologijo keramike iz naselbine Oloris pri Dolnjem Lakošu (po Dularju 2002) in vanjo, brez večjih težav, umestili tudi glavnino obravnavanega materiala z najdišča nad okljukom Nadiže.

Med tipi posod iz Turjeve jame prevladujejo lonci s 30 %, druga večja skupina so skodele, ki predstavljajo 24 % celote. Najmanj je skodel (4 %) in skodelic (2 %). Med neopredeljive odlomke (40 %) uvrščamo dna, ostenja ter ročaje in držaje, za katere ni mogoče določiti, kateri obliki posodja pripadajo (sl. 5).

Primerjava z bližnjimi najdišči

Primerjave keramičnemu gradivu iz Turjeve jame najdemo na bronastodobnih naselbinah Benečije in Posočja. Na najdišču Ponte S. Quirino (Most sv. Kvirina) so bile odkrite primerljive skodele in skodele s klekom (Gerdol, Stacul 1978, fig. 3: 1-10) ter trebušasti lonci z izvihanim ustjem (ib., fig. 4: 4,7).¹⁰

Med inventarjem iz bronastodobne stavbe z Mosta na Soči kot sorodno prepoznamo le klekasto obliko posod (Svoljšak 1988-1989, t. 4: 1; t. 5: 5,8,10), kot jo poznajo kraški kaštelirji ter furlanska in nadiška najdišča.¹¹ Gradivo z Mosta na Soči je časovno opredeljeno med Bd C2 in Ha A2.¹² Nemalo primerjav keramiki iz Turjeve jame kaže tudi lončenina iz Vipavske doline, predvsem z Gradišča nad Ajdovščino (Svoljšak 1988-1989, t. 1: 13,14; Mlinar 1999, t. 6: 1,2; t. 8: 1,2; t. 11: 18-23; t. 12: 1,3), katerega najdbe umeščamo v čas srednje in pozne bronaste dobe.¹³ Na celotnem zahodnoslovenskem območju so v tem času v uporabi velike posode z ravnim ostenjem in neizrazitim prehodom v ustje, kot jih imamo tudi v Turjevi jami (t. 1: 2) in na Gradišču nad Ajdovščino (Mlinar 1999, t. 6: 1; t. 7: 3,4).

Primerjava z bolj oddaljenimi najdišči

Lonci z gradišč Tržaškega krasa in koprškega zaledja (npr. Gradišče nad Jelarji) so pretežno bikončnih oblik, primerki iz Turjeve jame pa so predvsem trebušasto oblikovani. Kljub temu je osnovna forma posodja primerljiva (Lonza 1981, tav. 1: 1-5).

Na Jelarjih in Nivizah se, tako kot v Turjevi jami (t. 3: 3-7), pojavljajo tudi skodele in skodele s klekom (ib., tav. 6: 3,11,2; Moretti 1978, fig. 3: 2-8,11).

Za širše območje Posočja nenavadna oblika odebeljenega ustja v obliki črke "T" se pojavlja v Nivizah (Moretti 1978, fig. 2: 10,11,13),¹⁴ in je

Sl. 5: Deleži ugotovljenih tipov obravnavane keramike iz Turjeve jame.

Fig. 5: Shares of statable pottery types from Turjeva jama.

¹⁰ S Turjevo jamo primerljive oblike posodja iz Ponte S. Quirina so umeščene v čas "bronzo recente-bronzo finale" po italijanski kronologiji.

¹¹ Svoljšak 1988-1989, 369.

¹² Svoljšak 1988-1989, sl. 6.

¹³ Glede na analogije keramičnega gradiva iz Furlanije, Krasa, Istre in Slovenije umeščamo poselitve Gradišča nad Ajdovščino med Br C (bronzo medio) in Ha B1 (bronzo finale) (Svoljšak 1988-1989, sl. 6; Mlinar 1999, 79).

¹⁴ Moretti 1978, 23.

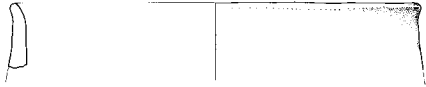
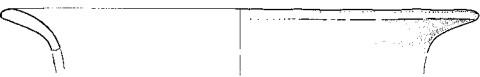
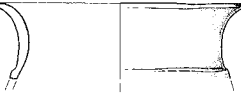
izrazitejša kot pri dveh osamljenih primerkih iz Turjeve jame (*t.* 3: 8; *t.* 1: 3).

Lončenina iz Turjeve jame kaže manj primerjav z bronastodobnim gradivom severnoitalskega in severovzhodnoitalskega območja. Podobnosti opazimo predvsem v skledah in skodelah s klekom (Bernabo-Brea et al. 1997, fig. 200: 10; 206: 13; 207: 9; 248: 7,10; Urban 1993, Abb. 126: 11,13,14; Taf. 3: 1), trebušasto oblikovani skodelici z ročajem (Bernabo-Brea et al. 1997, fig. 207: 10) ter loncih (Urban 1993, Taf. 14: 1; Taf. 36: 1,2). Vsa ko območje ima svoje regionalne posebnosti; na najdiščih padske kulture Terramare tako opazamo na splošno ožja ustja od ostenij ter več okrašenih

posod in plastično oblikovanih ročajev.¹⁵

Dejali smo že, da smo se za izdelavo oblikovne slike keramičnega gradiva iz Turjeve jame naslonili na tipologijo keramike iz naselbine Oloris pri Dolnjem Lakošu. Sorodnosti v bronastodobnem gradivu Dolnjega Lakoša in Turjeve jame predstavljamo na spodnji preglednici (*sl.* 6). Primerjave med keramičnim posodjem iz obravnavane jame in podravske najdišča (Rabelčja vas, Brinjeva gora) ter nekaterimi bolj oddaljenimi območji (Slovaška, Moravska, Madžarska, Transdanubija) pa prikazuje druga preglednica (*sl.* 7).

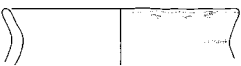
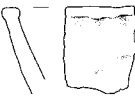
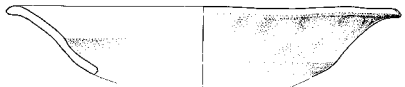
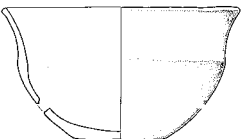
Vsi opisi posodja so povzeti po Dularjevi tipologiji (Dular 2002, 143-163).

TIPI POSODJA IZ DOLNJEGA LAKOŠA (po Dularju 2002)	OBLIKE POSODJA IZ TURJEVE JAME
Tip L2: 	
Tip L3: 	
Tip L5: 	
Tip L7: 	
Tip S6: 	
Tip S9: 	

Sl. 6: Primerljivi tipi posodja iz Dolnjega Lakoša in Turjeve jame.

Fig. 6: Analogous types of vessels from Dolnji Lakoš and Turjeva jama.

¹⁵ Bernabo-Brea et al. 1997.

TIPI POSODJA IZ DOLNJEGA LAKOŠA (po Dularju 2002)	OBLIKE POSODJA IZ TURJEVE JAME	PRIMERJALNE OBLIKE Z OSTALIH OBMOČIJ
Tip L1: 		Rabelčja vas (Dular 2002, sl. 19)
Tip L4: 		Rabelčja vas (Dular 2002, sl. 19)
Tip L6: 		Rabelčja vas (Dular 2002, sl. 19)
Tip S2: 		Slovaška (Dular 2002, 172), Balaton (Dular 2002, 196)
Tip S10: 		Brinjeva gora (Dular 2002, sl. 22: 1), Rabelčja vas (Dular 2002, sl. 16: 1), Balaton (Dular 2002, sl. 30: 4), Moravska (Dular 2003, 170)
Tip Sk2: 		Rabelčja vas (Dular 2002, sl. 32, 1-4 in 6-9), Bakony (Dular 2002, sl. 32, 1-4 in 6-9)
Tip Sk4: 		Balaton (Dular 2002, sl. 25: 7,8; 27: 4; 28: 6)

Sl. 7: Primerljive oblike posodja iz Turjeve jame, Dolnjega Lakoša, Rabelčje vasi, Brinjeve gore ter nekaterih najdišč Slovaške, Moravske, Madžarske in Transdanubije.

Fig. 7: Analogous forms of vessels from Turjeva jama, Dolnji Lakoš, Rabelčja vas, Brinjeva gora and several sites from Slovakia, Moravia, Hungary and Transdanubia.

Nekatere lokalne posebnosti bronastodobnega posodja

Geografsko različni, več kot 200 km oddaljeni najdišči Oloris in Turjeva jama, sta oblikovno

primerljivi v kar štirih tipih loncev in dveh tipih skled; le manjši del keramičnega gradiva nima oblikovne povezave s prekmurskim. Manj podobnosti je opaziti v okrasu posodja, ki je v Turjevi jami večinoma okrašeno le z rebri.¹⁶

¹⁶ Lončenina iz Dolnjega Lakoša je sicer skromno okrašena, vseeno pa bolj raznoliko kot v Turjevi jami. Na prvi so poleg reber prisotni še vrezi, kanelure, vtisi, aplike in fasete (Dular 2002, 155).

Glede na veliko geografsko oddaljenost Dolnega Lakoša in Turjeve jame so na gradivu dobro opazne tudi lokalne specifike in razlike.

Severovzhodna slovenska bronastodobna najdišča poznajo veliko število loncev s stožčastim vratom, ki prehaja v betičasto oblikovano ustje (Dular 2002, t. 16: 2-7). Teh oblik ob Soči in Nadiži zaenkrat ni.

Ustja v obliki "T" profila, značilen oblikovni tip vzhodnoslovenskih in panonskih območij, so v Posočju izjemno redka. Opažamo, da se pri štajerskih posodah ostenje od vratu proti ustju oža, medtem ko pri zahodnoslovenskem posodju debelina ostenja ostaja enakomerna.

Pri posoških primerkih posod poznamo le ravna (t. 4: 8,9) in poudarjena dna (t. 4: 4-7), za razliko od bronastodobnih prekmurskih in štajerskih, kjer ob že omenjenih (Dular 2002, t. 23: 13,14; t. 25: 9,19; t. 6: 10-12) srečujemo predvsem rahlo vbočena dna (ib., t. 20: 1-3,5,6,9,10).

Okrasje posoških posod, bodisi neprekinjeno (t. 5: 5,6) bodisi razčlenjeno rebro (t. 3: 1; t. 5: 7), je mnogo manj izrazito kot pri vzhodnoslovenskih primerkih (Dular 2002, t. 14: 2,3; t. 17: 13; t. 46: 1-22). Obravnavana lončenina iz Turjeve jame prav tako ne pozna velikih hrambenih loncev (ib., t. 13: 1,2; t. 32: 2) ter loncev z majhnimi ročaji na ustju (ib., t. 16: 1-3; t. 12: 3).

Da oblikovne sorodnosti med keramičnimi posodami iz Turjeve jame in iz sočasnih najdišč iz severovzhodne Slovenije, Slovaške, Moravske, Madžarske in Transdanubije niso naključne, nam dokazuje tudi kovinski material. Za širok prostor od Panonske kotline do severne Italije je podobnosti v iglah s plosko glavico dokazal že Dular.¹⁷

ČASOVNA OPREDELITEV IN SKLEPNA BESEDA

Kljub veliki oddaljenosti kaže obravnavana keramika iz Turjeve jame sorodnosti z Dolnjim Lakošem in zgoraj omenjenimi najdišči.¹⁸ Vseeno smo se odločili, da, glede na geografsko bližino z Benečijo, Furlansko nižino in Tržaškim krasom, keramično gradivo iz Turjeve jame, kronološko umestimo v italijansko bronastodobno shemo.¹⁹

Keramiko iz Turjeve jame tako umeščamo v mlajšo bronasto dobo²⁰ predvsem v starejšo fazo te stopnje. V ta sklop sodijo polkroglaste sklede (Cardarelli 1983, tav. 19: 3), odprte sklede z močno izvihanim ustjem (ib., tav. 19: 19) ter sklede in skodele s klekom (ib., tav. 19: 46,48). Podobno oblikovanje posod s klekom je bilo v uporabi tudi v pozni bronasti dobi - *bronzo finale* (ib., tav. 19: 47). V to obdobje sodijo tudi navadni lonci večjih dimenzij z izvihanim ustjem (ib., tav. 20: 94).

Pri poskusu časovnega ovrednotenja najdišča nam za določitev spodnje kronološke meje služijo klesaste sklede tipa S10 (po Dularju 2002), klesaste sklede ter skodele tipa 19 in 49 (po Cardarelliju 1983, tav. 19). Kot najmlajše najdbe iz Turjeve jame smo opredelili sklede tipa S2 (po Dularju 2002) ter trebušaste lonce z izvihanim ustjem tipa 94 (po Cardarelliju 1983, tav. 20). Obravnavani material iz Turjeve jame torej umeščamo v čas med 14. in 11. stoletjem pr. n. št.

Kakšno interpretacijo arheološkega najdišča Turjeva jama nam omogočajo do danes odkrite najdbe? Jamsko notranjost lahko obravnavamo kot možen kultni prostor prebivalcev z naselbine na Sv. Volarju, temu v prid govori predvsem depo bronastih predmetov. Ti so bili verjetno zares darovani ali odloženi znotraj jame.

Povsem drugačen izvor moremo pripisati v prispevku obravnavani bronastodobni keramiki. Domnevno je v Turjevo jamo prišla po vodnem kanalu, ki naj bi povezoval gradišče z jamo.²¹ Gre za tipično naselbinsko keramiko, značilno za čas pozne srednje in začetka mlajše bronaste dobe. Zaradi najdb kosti drobnice pa ne izključujemo možnosti, da so nekatere prostoročno izdelane lonce v jamo prinesli občasni bronastodobni "obiskovalci", predvsem pastirji.

KATALOG

V katalogu uporabljene okrajšave:

p.: premer
d.: dolžina
v.: višina
deb.: debelina
š.: širina
vel.: velikost
inv. št.: inventarna številka
TM: Tolminski muzej

¹⁷ Dular 2002, 219 in sl. 49.

¹⁸ Teržan 1999, 136. Teržanova ugotavlja, da je velike podobnosti med Posočjem in vzhodno Slovenijo zaznati tudi v načinu gradnje stavb. Tako na Mostu na Soči kot v Olorisu so hiše grajene z nosilnimi lesenimi stebri in stenami iz prepleta vejevja.

¹⁹ Cardarelli 1983. *Bronzo antico* obsega čas med približno 1800 in 1600 pr. n. št., *bronzo medio* od pribl. 1600-1300 pr. n. št., *bronzo recente* pribl. med 1300-1100 pr. n. št., *bronzo finale* pribl. od 1100-900 pr. n. št.

²⁰ Po italijanski kronologiji *bronzo recente*, ki obsega čas med srednjo in pozno bronasto dobo po Reineckejevi srednjeevropski kronološki shemi.

²¹ Osmuk 1992, 294.

Tabla 1

1. Trebušasta skodelica z ročajem in neizrazitim ustjem; restavrirana; barva: zunaj in znotraj svetlorjava do temnosiva. P. ustja 7,8 cm, p. dna 2,2 cm, v. 8,3 cm, deb. ročaja od 1,0 do 2,2 cm; TM, inv. št. 359.

2. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje izvihano; barva: zunaj rjavosiva, znotraj sivorjava, prelom temnosiv. P. ustja 29,5 cm, deb. ustja 0,69 cm, deb. ostenja 0,8 cm; TM, inv. št. 327.

3. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; barva: zunaj in znotraj temnosiva do rjava, prelom temnosiv. P. ustja 24,3 cm, deb. ustja 1,0 cm, deb. ostenja 1,0 cm; TM, inv. št. 324.

4. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje izvihano; barva: zunaj rjavordeča do temnorjava, znotraj rjava, robovi preloma rjavordeči, notranjost temnosiva. P. ustja 21,0 cm, deb. ustja 0,82 cm, deb. ostenja do 0,9 cm; TM, inv. št. 342.

5. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje močno izvihano; barva: zunaj opečnata do temnosiva, znotraj rjava do temnorjava, prelom temnosiv. P. ustja 22,5 cm, deb. ustja 0,8 cm, deb. ostenja do 1,2 cm; TM, inv. št. 336.

6. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; barva: zunaj opečnata do rjava, znotraj rjavosiva, prelom temnosiv. P. ustja 22,0 cm, deb. ustja 0,6 cm, deb. ostenja 1,2 cm; TM, inv. št. 337.

Tabla 2

1. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje izvihano; barva: zunaj in znotraj rjavosiva, prelom temnosiv. P. ustja 24,0 cm, deb. ustja 0,5 cm, deb. ostenja do 1,3 cm; TM, inv. št. 325.

2. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje izvihano; barva: zunaj temnosiva, znotraj sivorjava, prelom rjavosiv. P. ustja 20,0 cm; deb. ustja 0,6 cm, deb. ostenja 0,9 cm; TM, inv. št. 328.

3. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje izvihano in odebeljeno; barva: zunaj rjavosiva, znotraj temnosiva do rjava, prelom temnosiv. P. ustja 22,5 cm, deb. ustja 0,85 cm, deb. ostenja 0,9 cm; TM, inv. št. 315.

4. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje izvihano; barva: zunaj in znotraj rjavosiva, prelom temnosiv. P. ustja 22,7 cm, deb. ustja 0,3 cm, deb. ostenja 0,6 cm; TM, inv. št. 320.

5. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; barva: zunaj in znotraj opečnata do rjava, robovi preloma opečnatorjavi, notranjost temnosiva. P. ustja 17,0 cm, deb. ustja 0,6 cm, deb. ostenja 0,7 cm; TM, inv. št. 332.

6. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje izvihano; barva: zunaj rjava, znotraj rjavosiva, prelom rjavosiv. P. ustja 17,7 cm, deb. ustja 0,7 cm, deb. ostenja 0,9 cm; TM, inv. št. 314.

7. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje močno izvihano; barva: zunaj rjavosiva, znotraj temnosiva do rjava, prelom temnosiv. P. ustja 16,0 cm, deb. ustja 0,7 cm, deb. ostenja 1,0 cm; TM, inv. št. 313.

8. Odlomek ostenja z ročajem lonca; barva: zunaj opečnata do svetlorjava, znotraj siva, prelom temnosiv. Š. ročaja 4,4 cm, deb. ročaja 1,6 cm, deb. ostenja 0,9 cm; TM, inv. št. 350.

Tabla 3

1. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; okras ostenja: prekinjeno rebro; barva: zunaj rjava, znotraj rjava do temnosiva, prelom temnosiv. Deb. ustja 0,7 cm, deb. ostenja 1,1 cm, deb. ostenja z rebrom 1,2 cm, š. rebra 1,0 cm; TM, inv. št. 309.

2. Odlomek ustja z delom ostenja skledje; barva: zunaj svetlosiva do rjava, znotraj rjavosiva do temnosiva, prelom temnosiv. Deb. ustja 0,9 cm, deb. ostenja 1,2 cm, p. ustja 37,0 cm; TM, inv. št. 353.

3. Odlomek ustja z ostenjem skledje; barva: zunaj rjava in rjavosiva, znotraj rjava in rjavordeča, robovi preloma rjavordeči, notranjost temnosiva. Deb. ustja 0,8 cm, deb. ostenja do 1,0 cm, p. ustja 41,0 cm; TM, inv. št. 338.

4. Odlomek ustja z ostenjem skledje s klekom; barva: zunaj rjavordeča, znotraj rjavosiva, robovi preloma rdečerjavi, notranjost temnosiva. P. ustja 28,8 cm, deb. ustja 0,7 cm, deb. ostenja do 1,0 cm; TM, inv. št. 340.

5. Odlomek ustja z delom ostenja skledje klekaste oblike; barva: zunaj in znotraj rjavordeča do siva, robovi preloma rjavordeči, notranjost temnosiva. P. ustja 18,5 cm, deb. ustja 0,4 cm, deb. ostenja do 0,9 cm; TM, inv. št. 317.

6. Odlomek ustja z delom ostenja skledje; ustje izvihano; barva: zunaj in znotraj temnosiva do rjava, prelom temnosiv. P. ustja 15,3 cm, deb. ustja 0,4 cm, deb. ostenja 0,75 cm; TM, inv. št. 319.

7. Odlomek ostenja skledje s klekom; barva: zunaj svetlo do temnosive barve, znotraj temnosiva, prelom temnosiv. Deb. ostenja 0,6-0,9 cm; TM, inv. št. 306.

8. Odlomek ustja z delom ostenja skledje; ustje odebeljeno; barva: zunaj in znotraj opečnata, prelom temnosiv. Deb. ustja 1,3 cm, deb. ostenja do 1,3 cm; TM, inv. št. 318.

9. Odlomek ustja z ostenjem in ročaj skodele; ostenje klekaste oblike; barva: zunaj rjava do rjavosiva, znotraj temnosiva do rjava, prelom temnosiv. P. ustja 16,0 cm, deb. ustja 0,6 cm, deb. stene 0,8 cm, š. ročaja 3,8 cm, deb. ročaja do 1,5 cm; TM, inv. št. 334.

10. Odlomek ustja z delom ostenja lonca; ustje močno izvihano; barva: zunaj rjava do temno siva, znotraj rjavosiva, prelom rdečerjav. Deb. ustja 0,8 cm, deb. ostenja 0,9 cm; TM, inv. št. 311.

11. Odlomek ustja z delom ostenja skledje; barva: zunaj rjavordeča, znotraj rjavosiva, prelom temnosiv. Deb. ustja 0,3 cm, deb. ostenja do 0,7 cm; TM, inv. št. 312.

12. Odlomek ustja z delom ostenja skledje; ustje močno izvihano; barva: zunaj temnosiva do rjava, znotraj rjava do temnosiva, prelom temnosiv. Deb. ustja 0,9 cm, deb. ostenja 1,3 cm; TM, inv. št. 310.

13. Odlomek ustja z delom ostenja skledje; ostenje ima klekast prehod; barva: zunaj sivorjava, znotraj temnosivorjava, prelom temnosiv. Deb. ustja 0,6 cm, deb. ostenja do 1,0 cm; TM, inv. št. 331.

14. Odlomek ustja z delom ostenja skledje; ustje izvihano in odebeljeno; ostenje z rahlo nakazanim klekom; barva: zunaj opečnatorjava, znotraj rjavosiva, prelom temnosiv. Deb. ustja 1,14 cm, deb. ostenja 0,8 cm; TM, inv. št. 316.

Tabla 4

1. Odlomek ustja z ostenjem skodele; ostenje klekaste oblike; barva: zunaj sivorjava, znotraj rjavosiva, prelom temnosiv. P. ustja 26,0 cm, deb. ustja 0,6 cm, deb. ostenja 0,8 cm; TM, Inv št. 339.

2. Odlomek ostenja s prehodom v dno; barva: zunaj rjavosiva, znotraj sivorjava do temnosiva, prelom temnosiv. Deb. ostenja 0,8 cm; TM, inv. št. 352.

3. Odlomek ostenja z delom dna; barva: zunaj opečnata do rjava, znotraj sivorjava, prelom temnosiv. P. dna 12,8 cm, deb. ostenja 0,7 cm; TM, inv. št. 346.

4. Odlomek dna z delom ostenjem; barva: zunaj rjavosiva, znotraj temnosiva, prelom temnosiv. P. dna 10,2 cm, deb. dna 1,7 cm, deb. ostenja 0,7 cm; TM, inv. št. 351.

5. Odlomek dna s prehodom v ostenje; barva: zunaj rjava do rjavosiva, znotraj siva, prelom temnosiv. P. dna 1,0 cm, deb. dna do 0,9 cm; TM, inv. št. 345.

6. Odlomek dna z delom ostenjem; prehod dna v ostenje je poudarjeno z odtisi prstov; barva: zunaj rjavosiva do temnosiva, znotraj temnosiva, prelom temnosiv. P. dna 15,6 cm, deb. dna 0,9 cm, deb. ostenja 1,1 cm; TM, inv. št. 343.

7. Odlomek dna s prehodom v ostenje; barva: zunaj in znotraj

svetlorjava, prelom temnosiv. P. dna 15,6 cm; deb. dna 1,3 cm; deb. ostenja 1,6 cm; TM, inv. št. 344.

8. Odlomek dna z delom ostenjem; barva: zunaj svetlosiva, znotraj svetlo do temnosiva, prelom temnosiv. P. dna 12,7 cm, deb. dna 1,1 cm, deb. ostenja 0,7 cm; TM, inv. št. 349.

9. Odlomek ostenja z delom dnom; barva: zunaj in znotraj sivorjava, prelom temnosiv. P. dna 11,8 cm; deb. ostenja 0,89 cm; TM, inv. št. 347.

Tabla 5

1. Odlomek ustja z delom ostenja pokrova; odebelitev na zunanji strani; barva: zunaj rjava, znotraj rjava in temnosiva. Deb. ustja z odebelitvijo 1,0 cm, deb. ostenja do 1,2 cm; TM, inv. št. 307.

2. Odlomek ustja z delom ostenja pokrova; barva: zunaj opečnata do rjava, znotraj opečnata do siva; prelom temnosiv. Deb. ustja 0,8 cm, deb. ostenja do 1,3 cm; TM, inv. št. 326.

3. Odlomek ustja z delom ostenja; ostenje ima okras reber, eno rebro tvori oblike črke "U", drugo rebro, ki ga prvo prekinja, pa poteka horizontalno; barva: zunaj rjavosiva, znotraj temnorjava, prelom temnosiv. Deb. ostenja 0,9 cm, deb. ostenja z rebrom do 2,4 cm, š. rebra do 1,3 cm; TM, inv. št. 341.

4. Del ostenja. Zunanja stran je okrašena z vodoravnim rebrom in manjšim vertikalnim rebrom. Na notranji strani je koničast izrastek. Barva zunanje in notranje površine je rjava do siva, barva preloma je temnosiva. Deb. stene 0,78 cm; deb. stene z rebrom do 1,1 cm; š. rebra 0,74 cm; p. koničastega izrastka 0,5, 1,6 cm; š. koničastega izrastka 1,1 cm; TM, inv. št. 330.

5. Del ustja z ostenjem s horizontalnim rebrom. Barva zunanje površine je opečnata, barva notranje površine je opečnata do temnorjava, barva preloma je temnosiva. Deb. ostenja

0,7 cm; deb. ostenja z rebrom 1,2 cm; š. rebra 0,9-1,5 cm; TM, inv. št. 333.

6. Del ostenja z rebrom. Barva zunanje površine je svetlorjava, barva notranje površine je rjava, barva preloma na robovih rjava, v sredini temnosiva. Deb. ostenja 1,0 cm; deb. ostenja z rebrom 1,4 cm; š. rebra 1,1 cm; TM, inv. št. 321.

7. Del ostenja z okrasom prekinjenega rebra. Barva zunanje površine je opečnata, barva notranje površine je rjavosiva, barva preloma je siva. Deb. ostenja 1,0 cm; deb. ostenja z rebrom 1,3 cm; š. rebra 1,3 cm; TM, inv. št. 329.

8. Keramični ročaj z delom ostenja. Barva zunanje površine je opečnata do rjava, barva notranje površine in preloma je temnosiva. Š. ročaja 2,8 cm; deb. ročaja do 0,9 cm; deb. ostenja do 0,7 cm; TM, inv. št. 322.

9. Keramični ročaj z ostenjem. Zunanja površina temno rjava do temnosiva, notranja in prelom temnosiv. Vel. odlomka 8,8 x 6,7 cm; deb. ročaja do 1,2 cm; š. ročaja 5,0 cm; TM, inv. št. 308.

10. Ročaj z delom ostenja. Vel. odlomka: 7,3 x 6,3 cm; š. ročaja 4 cm; deb. ročaja 1,8 cm. Zunanja površina je opečnatosive barve, notranja površina in prelom sta temnosive barve. Deb. stene 1-1,2 cm; TM, inv. št. 305.

11. Del ostenja z držajem. Držaj je na sredini okrašen z vtisom prsta. Barva zunanje površine je opečnata do rjava, barva notranje površine je rjava do temnosiva, barva preloma je temnosiva. Deb. ostenja 1,1 cm; deb. ostenja z držajem do 3,2 cm; d. držaja 9,0 cm; š. držaja do 1,9 cm; TM, inv. št. 335.

12. Keramični držaj z delom ostenja. Barva zunanje površine je rjavosiva, barva držaja je rjavordeča do siva, barva notranje površine je rjavosiva, preloma temnosiva. Š. držaja 0,3 cm; deb. držaja 2,0 cm; deb. ostenja do 0,9 cm; TM, inv. št. 323.

13. Keramični vijček bikonične oblike. Svetlorjave do temnosive barve. Največji p. 2,89 cm; v. 1, 68 cm; p. luknjice 0,5 cm; TM, inv. št. 360.

BERNABO-BREA M. et al. 1997, *Le Terramare. La più antica civiltà Padana*. - Milano.

BIANCHIN CITTON, E. 1996, Caorle. - V: *La protostoria tra Sile e Tagliamento. Antiche genti tra Veneto e Friuli*, 174 ss, Padova.

BRATINA, P. 1997, Robič. - *Var. spom.* 36, 196.

BRESSAN, F. 1988-1989, Le valli del Natisone e la Kovačeva jama di Robič. - *Arh. vest.* 39-40, 519 ss.

CARDARELLI, A. 1983, Castellieri nel Carso Triestino e nell'Istria: chronologia degli insediamenti fra media età del bronzo al prima età del ferro. - V: *Preistoria del Caput Adriae*, 87 ss, Udine.

ČERČE, P. in I. ŠINKOVEC, 1995, Katalog depojev pozne bronzaste dobe / Catalogue of Hoards of the Urnfield Culture. - V: B. Teržan (ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronzaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia* 1, Kat. in monogr. 29, 129 ss.

DIRJEC, J. 2001, *Turjeva jama pri Robiču. Poročilo o kostnih ostankih živali* (neobjavljeno).

DULAR, J., I. ŠAVEL in S. TECCO HVALA, 2002, *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu*. - Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5, Ljubljana.

GERDOL, R. in G. STACUL, 1978, Il castelliere di Ponte S. Quirino presso Cividale. - V: *I castellieri di Nivize, Monte Grisa, Ponte S. Quirino. Complessi dell'età del Bronzo*, Monogr. di Preist. d. Atti Civ. Mus. St. Arte 2, 65 ss.

LONZA, B. 1981, *La ceramica del castelliere degli Eleri*. - Soc. Preist. Protost. Friuli-Venezia Giulia. Quad. 4.

MARCHESETTI, C. 1890, Sull'antico corso dell'Isonzo. - *Atti del Museo Civico di antichità in Trieste* 8, 32 ss.

MARCHESETTI, C. 1893, Scavi nella Necropoli di S. Lucia

presso Tolmino (1885-1892). - *Boll. Soc. Adr. Sc. Nat. Trieste* 15, 319.

MARCHESETTI, C. 1903, *I castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia*. - Trieste.

MLINAR, M. 1999, *Vipavska dolina v prazgodovini*. - Ljubljana, diplomsko delo.

MORETTI, M. 1978, Nivize (Aidovski grad). - V: *I castellieri di Nivize, Monte Grisa, Ponte S. Quirino. Complessi dell'età del Bronzo*, Monogr. di Preist. d. Atti Civ. Mus. St. Arte 2, 11 ss.

OSMUK, N. 1992, Robič. - *Var. spom.* 34, 294.

PAVLIN, P. 2001, *Bronastodobni srpi na področju Slovenije, Panonije in na zahodnem Balkanu*. - Ljubljana, magistrsko delo.

SVOLJŠAK, D. 1988-1989, Posočje v bronzasti dobi / Das Sočagebiet in der Bronzezeit. - *Arh. vest.* 39-40, 367 ss.

TERŽAN, B. 1996, Sklepna beseda / Conclusion. - V: B. Teržan (ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronzaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia* 2, Kat. in monogr. 29, 1996, 243 ss.

TERŽAN, B. 1999, An Outline of the Urnfield culture Period in Slovenia / Oris kulture žarnih grobišč na Slovenskem. - *Arh. vest.* 50, 134, 136.

TURK, P. 1996, Datacija poznobronzastodobnih depojev / The Dating of Late Bronze Age Hoards. - V: B. Teržan (ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronzaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia* 2, Kat. in monogr. 30, 89 ss.

URBAN, T. 1993, *Studien zur mittleren Bronzezeit in Norditalien*. - Univforsch. z. prähist. Arch. 14, Bonn.

VITRI, S. 1983, Abitato e ripostigli di Castions di Strada. - V: *Preistoria del Caput Adriae*, 80 ss, Udine.

Bronze Age pottery from Turjeva jama in the Nadiža Valley

Summary

Turjeva jama (or Turjeva Cave) is located on the right bank of the Nadiža River, in the immediate vicinity of the village of Robič. To the north, above the bend in the river, rises a naturally well-protected plateau with the small Church of St. Volar, from which individual prehistoric finds are known.² From as early as the Bronze Age, this hillfort controlled the route that ran from the Friulian lowlands along the Nadiža valley towards the Soča River basin (Fig. 2). The left bank of the river, directly above the settlement of Robič, was controlled by another hillfort on the crest called Der.³

The article presents the analysis of pottery finds that were given to the Tolmin museum in 1999 by a local resident, who had collected them on the ground surface inside the cave. The material contains fragments of the rims, handles, and bases of pottery vessels. The finds also included animal bones. The forms of the pottery material from Turjeva jama could be analyzed on the basis of the typology of pottery from the settlement of Oloris near Dolnji Lakoš (Dular 2002), and it was even possible to assign most of the studied material from the site above the bend of the Nadiža within this typology without any major problems.

The types of vessels from Turjeva jama primarily consisted of pots (30%), and the next largest group, representing 24% of the total, comprised dishes. The smallest groups were bowls (4%) and cups (2%). Undeterminable fragments (40%) included bases, walls, and handles where the vessels they originally belonged to could not be defined (Fig. 5).

Analogies to the pottery material from Turjeva jama can be found at the Bronze Age settlements of Friuli and Soča River valley regions, such as at the sites of Ponte S. Quirino¹⁰ and Most na Soči,¹¹ where the material is classified chronologically between Br C2 and Ha A2.¹² Considerable analogies with the pottery from Turjeva jama are also shown by the material from the Vipavska valley, primarily from Gradišče above Ajdovščina, where the finds are classified to the period of the middle and late Bronze Age.¹³ Large vessels with straight walls and an unemphasized transition to the rim were in use in this period throughout the entire western Slovenian region, such as can also be found at Turjeva jama (Pl. 1: 2) and at Gradišče above Ajdovščina.

The pots from the hillforts of the Trieste Karst and the hinterland of Koper primarily had biconical forms, while the examples from Turjeva jama were primarily bellied in shape. Nonetheless, the basic forms of the vessels are comparable. At Jelarji and Nivize, as at Turjeva jama (Pl. 3: 3-7), dishes and bowls with a curved rim also appeared. In the broader region of the Soča River valley, an unusual form of a thickened rim in the shape of the letter "T" appeared at Nivize,¹⁴ and this was even more emphasized than on two isolated examples from Turjeva jama (Pl. 3: 8; Pl. 1: 3).

The pottery from Turjeva jama exhibits less analogies with the Bronze Age material from the northern Italian and north-eastern Italian regions. Similarities can be noted primarily in the dishes and bowls with a curve, bellied cups with a handle, and pots.

Similarities in the Bronze Age material from Dolnji Lakoš and Turjeva jama are presented in a comparative table (Fig. 6). Analogies between the pottery vessels from the cave under consideration and finds from the Drava River basin (Rabelčja vas, Brinjeva gora), as well as other more distant areas (Slovakia, Moravia, Hungary, Transdanubia), are shown in a second comparative table (Fig. 7).

The geographically varied, more than 200 km distant sites of Oloris and Turjeva jama, are comparable in terms of form for five types of pots and two types of dishes: only a lesser part of the pottery material shows no connection of form with

that from the region across the Mura River (Prekmurje). Fewer similarities could be perceived in the decoration of the vessels, which at Turjeva jama were mostly decorated simply with ribs.

Given the great geographical distance of Dolnji Lakoš and Turjeva jama, specific local elements and differences in the material were quite evident.

The northeastern Slovenian Bronze Age sites contain a large number of pots with conical necks that merge into a stem-shaped rim. Such forms have not yet been found along the Soča and Nadiža Rivers.

Rims in the shape of a "T" profile, a characteristic form of the eastern Slovenian and Pannonian region, are exceptionally rare in the Soča River valley. It should be noted that in the Styrian vessels the walls narrow from the neck to the rim, while in the western Slovenian vessels, the thickness of the walls remains the same.

The Soča valley examples of vessels have only flat (Pl. 4: 8,9) and emphasized bases (Pl. 4: 4-7), in contrast to the Mura valley and Styrian vessels, where gently convex bases can also be found in addition to the others.

The decoration of the Soča valley vessels, whether uninterrupted (Pl. 5: 5,6) or divided by ribs (Pl. 3: 1; Pl. 5: 7), is much less prominent than in the eastern Slovenian examples. The analyzed pottery material from Turjeva jama similarly does not include large storage pots and pots with small handles on the rim.

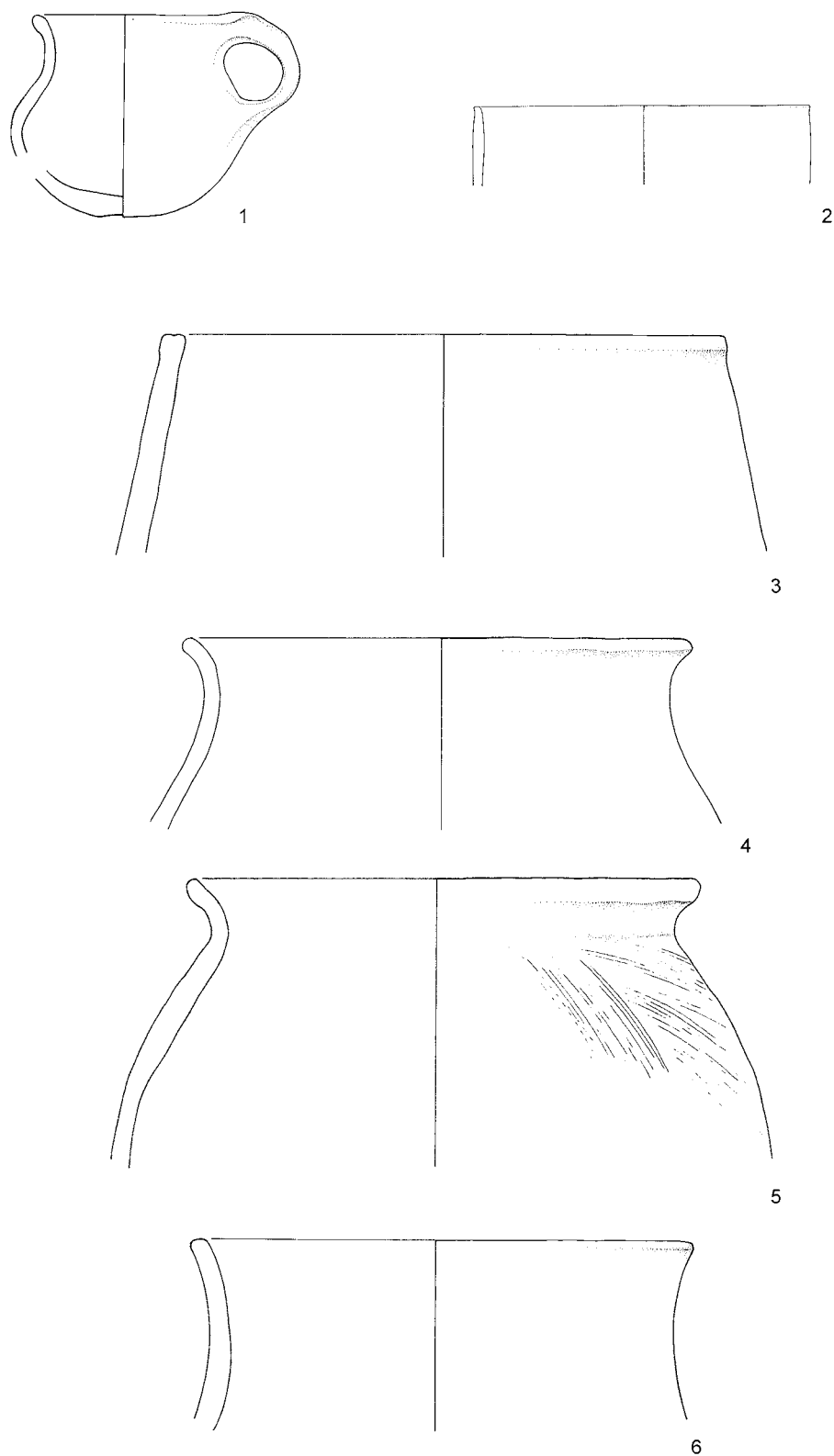
The metal material shows that the similarities in the form of the pottery vessels from Turjeva jama and contemporary sites from northeastern Slovenia, Slovakia, Moravia, Hungary, and Transdanubia are not coincidental. Similarities in pins with flat heads throughout the broad area from the Carpathian basin to northern Italy were proven by Dular.¹⁷

In an attempt at the chronological evaluation of the site, for determination of the lower chronological boundary we used curved dishes of type S10 (Dular 2002), curved dishes and bowls of types 19 and 49 (Cardarelli 1983, Pl. 19). The latest finds from Turjeva jama were determined to be dishes of type S2 (Dular 2002), and bellied pots with everted rims of type 94 (Cardarelli 1983, Pl. 20). The analyzed material from Turjeva jama can thus be dated to the period between the 14th and 11th centuries BC.

The interior of the cave can be treated as a powerful cult area for the inhabitants of the settlement at St. Volar, as is indicated primarily by the hoard of bronze objects. The Bronze Age pottery discussed in this article must be attributed, however, to a completely different source. It most likely arrived in Turjeva jama through a water channel that would have connected the hillfort with the cave. This was typical settlement pottery, characteristic for the period of the late middle and beginning of the late Bronze Age. As there were also finds of bones of small stock, the possibility cannot be excluded that certain pots made by hand had been brought to the cave by the occasional Bronze Age "visitors", especially shepherds.

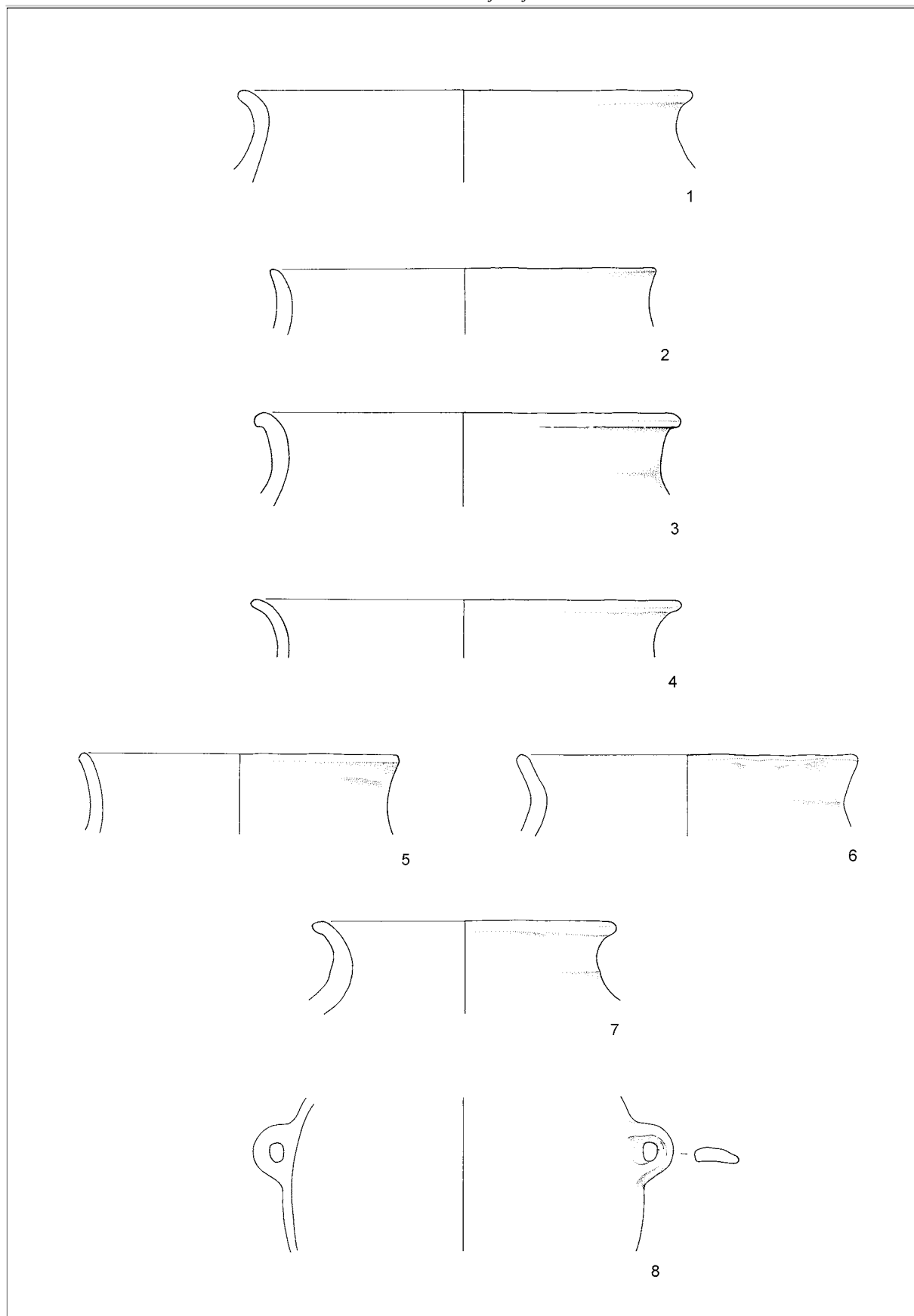
Martina Knavs
Idrija pri Bači 71 i
SI-5216 Most na Soči
Martina_Knavs@hotmail.com

Miha Mlinar
Tolminski muzej
Mestni trg 4
SI-5220 Tolmin
miha.mlinar@tol-muzej.si

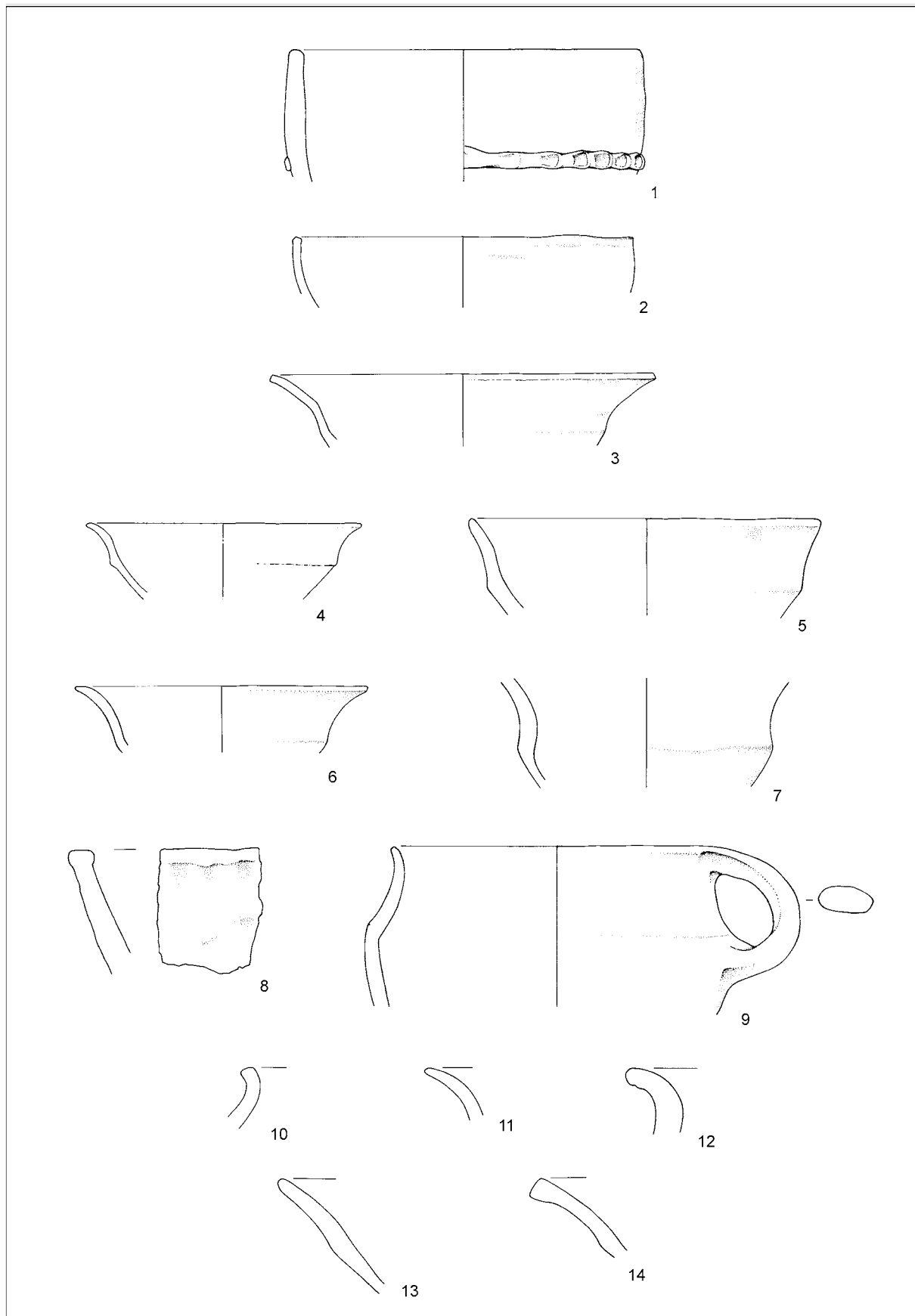
T. I: Turjeva jama. Vse keramika. M. 1,3-6 = 1:3; 2 = 1:6.

Pl. I: Turjeva jama. All pottery. Scale 1,3-6 = 1:3; 2 = 1:6.

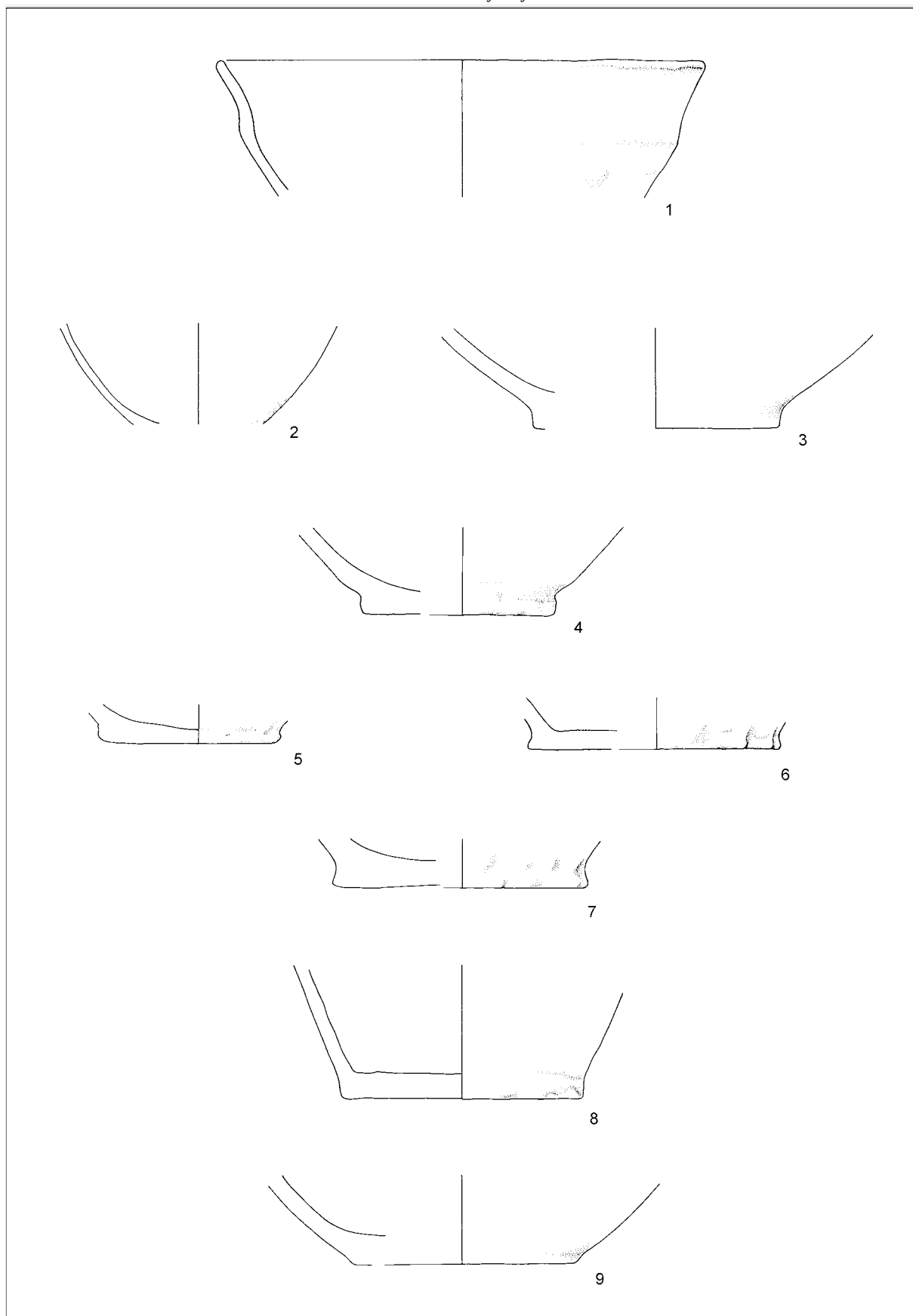

T. 2: Turjeva jama. Vse keramika. M. 1-7 = 1:3; 8 = 1:6.

Pl. 2: Turjeva jama. All pottery. Scale 1-7 = 1:3; 8 = 1:6.

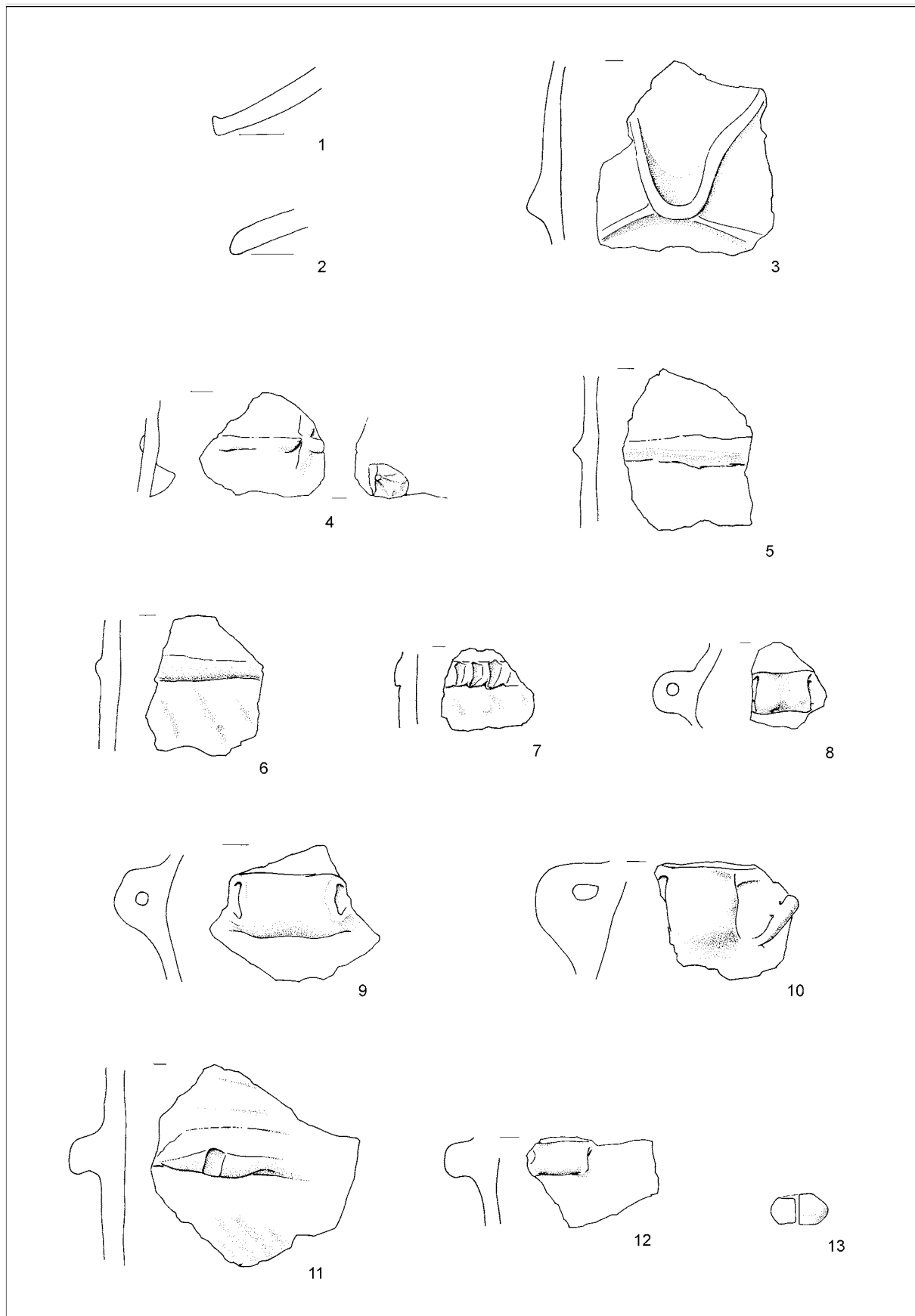

*T. 3: Turjeva jama. Vse keramika. M. 1,5-14 = 1:3; 2-4 = 1:6.
Pl. 3: Turjeva jama. All pottery. Scale 1,5-14 = 1:3; 2-4 = 1:6.*

T. 4: Turjeva jama. Vse keramika. M. 1,3-9 = 1:3; 2 = 1:6.

Pl. 4: Turjeva jama. All pottery. Scale 1,3-9 = 1:3; 2 = 1:6.

T. 5: Turjeva jama. Vse keramika. M. = 1:3.

Pl. 5: Turjeva jama. All pottery. Scale = 1:3.